

ПРАКТИКА СПІВПРАЦІ ЄВРОЮСТУ З УКРАЇНОЮ У СФЕРІ ШАХРАЙСТВА

PRACTICE OF COOPERATION BETWEEN EUROJUST AND UKRAINE IN THE FIELD OF FRAUD

Древаль С.О., студентка V курсу факультету міжнародного та європейського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Воротиленко К.О., студентка V курсу факультету міжнародного та європейського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена визначенню ролі агентства Європейського Союзу з питань співробітництва у сфері кримінальної юстиції (далі – Євроюст) в протидії шахрайству та аналізу механізмів співпраці цієї агенції ЄС з Україною. Розкрито теоретичний аспект стосовно правової бази, на основі якої функціонує агенція і здійснюється нормативне врегулювання взаємодії Євроюсту з іншими країнами, в тому числі створення спільних слідчо-оперативних груп.

Перед Україною довгий час стоїть питання визначення специфіки співробітництва з агенціями Європейського Союзу, в тому числі з Євроюстом. Ця взаємодія має полегшувати організацію боротьби зі злочинами і правопорушеннями та сприяти злагодженості дій різних країн, уніфікації способів протидії, коли такі діяння можуть становити спільну загрозу для декількох країн.

Євроюст відіграє важливу роль у розслідуваннях та кримінальних провадженнях в межах Європейського Союзу, основна його діяльність зосереджена на тяжких злочинах, таких як: шахрайство, корупція, кіберзлочини та організована злочинність. Варто зазначити, що зростання шахрайства є серйозною проблемою в Україні, особливо в останні два роки. Кожна людина хоч раз за життя стикалась з одним з його проявів і, на жаль, викоринити його зовсім не вбачається можливим, однак з часом розробляється все більше засобів та методів боротьби з ним.

Аналіз практики взаємодії Євроюсту з Україною є важливим кроком для кращого розуміння специфіки взаємодії країн з різними інституціями для більш ефективного подолання проблеми шахрайства та інших злочинних дій, які можуть виникати на територіях країн. Крім того, це дозволяє в майбутньому розуміти оптимальний алгоритм дій для більш ефективного та продуктивного вирішення подібних проблем за вже розробленим механізмом.

Питання співробітництва України з Європейським Союзом у сфері боротьби з шахрайством та організації правоохоронної діяльності є об'єктом досліджень багатьох учених. Серед них слід назвати: Л. Грицаєнко, В. Іринєєву, М. Каркача, В. Муравйова, М. Сіранта, О. Проневича, І. Яковюка та інших.

Ключові слова: шахрайство, Євроюст, практика Євроюсту, співробітництво Євроюсту з іншими країнами.

The article is devoted to defining the role of the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (hereinafter – Eurojust) in counteracting fraud and analyzing the mechanisms of cooperation between these European Union agencies and Ukraine. The article reveals the theoretical aspect of the legal framework on the basis of which the agency operates and regulates the interaction of Eurojust with other countries, including the establishment of joint investigative task forces.

For a long time, Ukraine has been facing the issue of determining the specifics of cooperation with the agencies of the European Union, including Eurojust. This interaction should facilitate the organization of the fight against crimes and offenses and promote coordination of actions of different countries, unification of methods of counteraction when such acts may pose a common threat to several countries.

Eurojust plays an important role in investigations and criminal proceedings within the European Union, with its core activities focused on serious crimes such as fraud, corruption, cybercrime and organized crime. It is worth noting that the growth of fraud is a serious problem in Ukraine, especially in the last two years. Many people have encountered one of its manifestations at least once in their lifetime and, unfortunately, it is not possible to eradicate it at all, but over time, more and more means and methods are being developed to counter it.

Analyzing the practice of Eurojust's cooperation with Ukraine is an important step towards a better understanding of the specifics of countries' interaction with various institutions to more effectively overcome the problem of fraud and other criminal acts that may occur on the territories of countries. In addition, it allows us to understand the most efficient algorithm of actions for more effective and productive solution of such problems in the future under the already developed mechanism.

The issue of Ukraine's cooperation with the European Union in the field of countering fraud and organizing law enforcement is the subject of research by many scholars.

Among them are: L. Hrytsayenko, V. Irineeva, M. Karkach, V. Muravyov, M. Sirant, O. Pronevych, I. Yakoviuk and others.

Key words: fraud, Eurojust, practice of Eurojust, cooperation of Eurojust with other countries.

Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва у сфері кримінальної юстиції (далі – Євроюст), здійснює свою діяльність відповідно до ст. 85 Лісабонського договору та Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1727 від 14 листопада 2018 року про Агентство Європейського Союзу з питань співпраці у сфері кримінального правосуддя (Євроюст), та про заміну і скасування Рішення Ради 2002/187/ЮВС (далі – Регламент), який набув чинності 12 грудня 2019 року. Регламент визначає мандат Євроюсту, структуру управління, режим захисту даних та рамки для укладення угод з третіми країнами.

Євроюст є агенцією ЄС, наділений правами юридичної особи, фінансування якого виконується з бюджету ЄС. Винятками є такі витрати як заробітна плата та винагороди національним членам і їх помічникам, що фінансуються державами походження цих співробітників. Євро-

юст складається з національних прокурорів, магістратів та поліцейських офіцерів, які співпрацюють відокремлено від держав-учасниць та їхніх правових систем. Від кожної держави-члена до Євроюсту має бути направлено свого представника, який має статус прокурора, судді чи поліцейського, а також помічників для цих представників. На Євроюст покладено обов'язок забезпечувати належну координацію між національними правоохоронними органами та органами переслідування, підтримувати кримінальні розслідування щодо тяжких злочинів, співпрацювати з Європолем, а також сприяти спрощенню виконання судових доручень завдяки співпраці з Європейською судовою мережею [1].

Окремої уваги потребує те, що до розгляду Євроюсту відносяться всі тяжкі злочини, перелік яких зазначено у додатку I до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1727 (далі – Регламент). До них відно-

сяться: тероризм, організована злочинність, торгівля наркотиками, відмивання грошей, незаконне ввезення мігрантів, торгівля людьми, викрадення автотранспортних засобів, вбивства або тяжкі тілесні ушкодження і т.д. [2]. Також Євроюст має повноваження щодо злочинів, що негативно впливають на фінансові інтереси Союзу, у випадках, що стосуються держав-членів, які беруть участь у посиленій співпраці щодо утворення Європейської прокуратури, але стосовно яких Європейська прокуратура не має компетенції або стосовно яких Європейська прокуратура вирішить не здійснювати свою компетенцію. Компетенція не обмежується лише додатком І і за запитом компетентного органу держави-члена Євроюсту відповідно до своїх завдань може також надавати допомогу в розслідуваннях і переслідуваннях стосовно інших форм злочинів [3].

Регламент у ст. 2 зазначає, що Євроюст підтримує і посилює координацію і співпрацю між національними органами розслідування та органами прокуратури щодо тяжких злочинів, стосовно яких Євроюст має компетенцію відповідно до статті 3(1) і (3), коли такий злочин зачіпає дві або більше держав-членів, або вимагає переслідування на спільних засадах, на основі операцій, здійснених органами держав-членів, Європол, Європейською прокуратурою та Європейським бюро боротьби з шахрайством (OLAF), а також на основі інформації, наданої ними.

Крім цього, Євроюст взаємодіє з Європейською інформаційною мережею, проводячи консультації, використовує базу даних в цій мережі щодо документів. Для підвищення співробітництва та кооперації Євроюст має право здійснювати передачу запитів для надання правової допомоги.

Взаємодія між Україною і Євроюстом забезпечується відповідно до Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції, укладеної 27.06.2016 та ратифікованої Верховною Радою України Законом № 1839-VIII від 08.02.2017 [4, 5].

У випадках, коли розслідування злочинів Стороною вимагає проведення складних та комплексних слідчих заходів, пов'язаних з іншими Сторонами, чи коли кілька Сторін проводять розслідування злочинів, обставини яких вимагають ужиття скоординованих, погоджених дій на території відповідних Сторін, ч. 1 та ч. 2 ст. 20 Другого додаткового протоколу 2001 року до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року передбачають створення спільних слідчо-оперативних груп [6].

Євроюст передбачає три групи інструментів для підтримки спільних слідчих груп: адміністративно-організаційні, фінансово-технічні та методичні. До складу цих груп входять представники компетентних органів держав-членів ЄС і третіх країн.

Докладніше розглянемо ці інструменти. Адміністративно-організаційний інструмент характеризується безпосередніми операційними можливостями Євроюсту. У штаб-квартирі Євроюсту у Гаазі розміщені 26 представництв держав-членів ЄС та 6 прокурорів зі зв'язку з Норвегією, США, Швейцарією, Україною, Північної Македонії та Чорногорії. На базі Євроюсту їм надається можливість проводити координаційні наради для обміну інформацією та узгодження спільних слідчих дій.

До фінансово-технічних інструментів належать покриття операційних витрат, зокрема, на подорожі учасників спільної слідчої групи для проведення зустрічей і процесуальних дій, здійснення письмового та усного перекладу, перевезення вилучених предметів злочинів чи речових доказів, а також надання в оренду апаратури. Учасники спільної слідчої групи з держави-члена ЄС можуть подавати заявки на фінансування.

Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 89 Закону України «Про прокуратуру», фінансування прокуратури здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, а також інших джерел, не заборонених законодавством, у тому

числі у випадках, передбачених міжнародними договорами України або проектами міжнародної технічної допомоги, зареєстрованими в установленому порядку. Ця норма передбачає можливість для відшкодування Євроюстом коштів, пов'язаних із діяльністю українських учасників спільних слідчих груп [7].

До методичних інструментів належать ведення обліків, практичне та фінансове забезпечення, аналіз законодавства, надання рекомендацій щодо подальшого кримінального переслідування причетних до злочину осіб. На базі Євроюсту цим займається Секретаріат мережі експертів щодо спільних слідчих груп [8].

Для більш детального розуміння особливостей співробітництва Євроюсту з третіми країнами, слід розглянути кілька прикладів з практики взаємодії України з Євроюстом у сфері шахрайства.

Перша справа пов'язана з ліквідацією шахрайської німецької інвестиційної онлайн-платформи, яка діяла з травня 2019 року до вересня 2021 року. За допомогою оголошень в Інтернеті та через соціальні мережі до інвестицій в фонд залучали здебільшого німецьких інвесторів, а як тільки інвестори зверталися за виплатами, шахраї починали відтермінувати їх під різними причинами або ж переадресовували жертв іншим співробітникам центру. Насправді ж гроші перераховувалися зловмисникам через низку компаній, створених для цієї мети. Органи влади Німеччини, Болгарії, Кіпру, Нідерландів та України змогли ліквідувати платформу за підтримки Євроюсту та Європолу. За оцінками слідства, шахраї встигли ошукати інвесторів на близько 500 мільйонів євро. Євроюст створив координаційний центр і сприяв обміну трансграничною судовою інформацією між усіма країнами-учасниками. Крім того, Євроюст надав підтримку у виконанні європейських ордерів на арешт. З боку України на місця операцію очолювали Офіс Генерального прокурора, Прокуратура міста Києва, Департамент кіберполіції Національної поліції України та Шевченківське районне управління поліції міста Києва [9].

Другою справою є ліквідація інфраструктури центрів, причетних до шахрайства з інвестиціями в Інтернеті, які завдали жертвам збитків шонайменше 20 мільйонів євро. Національна поліція України та Офіс Генерального прокурора підтримали операцію, під час якої було вилучено понад п'ятдесят серверів і сервісів у шести країнах. Зловмисники належали до міжнародної організованої злочинної групи (далі – ОЗГ), яка зв'язувалася з жертвами по телефону та через Інтернет. Вони представлялися брокерами онлайн-платформ для торгівлі криптовалютами, щоб переконати жертв зробити інвестиції, а також встановлювали програми віддаленого доступу, які дозволяли їм незаконно отримувати доступ до комп'ютерів жертв та викрадали їхні дані банківських карток та інформацію про доступ до криптовалютних гаманців. Після того, як жертви приєднувалися до платформи та здійснювали платіж, вони не могли вивести гроші. Згодом веб-сторінки виводилися з ладу, або ж вимагалися додаткові платежі для повернення початкових інвестицій. Євроюст сприяв судовій співпраці у цій справі, створивши та профінансувавши спільну слідчу групу. Було організовано дві зустрічі для координації національних розслідувань та підготовки до спеціальних дій. Європол надав аналітичну підтримку розслідуванням. Для підтримки спеціальних дій 21 квітня 2022 року Євроюст створив координаційний центр для забезпечення швидкої співпраці між залученими судовими органами. Метою операції було підірвати та паралізувати злочинну діяльність ОЗГ. Органи влади Німеччини, Болгарії, Кіпру, Нідерландів та України змогли ліквідувати її за підтримки Євроюсту та Європолу [10].

Третя справа пов'язана з боротьбою зі злочинною мережею, яка займалась відмиванням грошей та шахрайством. Судові та правоохоронні органи Румунії за під-

тримки кількох інших країн ліквідували ОЗГ, підозрювану у відмиванні грошей та шахрайстві з керівниками компаній. Обсяг транзакцій перевищив 70 мільйонів євро. Підозрювані створили компанії в Румунії і протягом дуже короткого періоду часу відкрили банківські рахунки для цих компаній, на які послідовно надходили перекази від різних іноземних компаній. Гроші були отримані в результаті шахрайських дій, в тому числі шахрайства з керівниками та членами правління. У червні 2020 року між Румунією та Україною було створено Спільну слідчу групу, яка у червні 2021 року була розширена до Італії. До розслідування було залучено понад 20 країн, включаючи держави-члени ЄС та треті країни. Євроюст сприяв судовій співпраці та надав широку підтримку скоординованим слідчим діям. Агентство провело чотири координаційні зустрічі та сприяло передачі і виконанню багатьох європейських слідчих доручень і запитів про взаємну правову допомогу. З боку України брали участь Офіс Генерального прокурора, Прокуратура Дніпропетровської області, Центральна місцева прокуратура м. Кривий Ріг; Головне управління Національної поліції України в Дніпропетровській області – Відділ поліції № 4 Криворізького відділу поліції та Департамент кіберполіції Національної поліції України – Управління протидії кіберзлочинності в Дніпропетровській області [11].

Ще одним прикладом співпраці України та Євроюсту у сфері шахрайства була операція у боротьбі з групою шахраїв, що здійснювали вішинг. Злочинна група була розташована в Україні (м. Дніпро) та використовувала колл-центри для ошукування громадян Чехії та інших громадян Євросоюзу. Загальні збитки оцінюються у десятки мільйонів євро, тільки в Республіці Чехії шахраї змогли ошукати більш ніж на 8 мільйонів євро. Зловмисники телефонували жертвам з підроблених телефонних номерів, прикидаючись співробітниками банку або поліцейськими та повідомляли, що банківські рахунки були зламани та небезпечними для користувачів та прохали жертв перевести гроші на інший банківський рахунок, контрольований зловмисниками. В 2021 році справу було відкрито в Євроюсті на запит чеської влади, в 2022 році Євроюст допоміг створити спільну слідчу групу для кооперації українських та чеських правоохоронних органів

Загалом було проведено п'ять координаційних зустрічей, щоб сприяти співробітництву та кооперації. Під час проведення операції було проведено обшук у будинках підозрюваних, транспортних засобах та колл-центрах у чеських містах Домазліце, Рокчани та Пльзень, а також у місті Дніпро в Україні. Під час операції було вилучено гроші, мобільні телефони, сім-карти та комп'ютерну техніку. Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю Європолу (Europol's European Cybercrime Centre) підтримував розслідування з 2021 року, головною функцією було надання цифрової криміналістичної допомоги з вивчення вилучених пристроїв. Крім цього Європол проводив аналітичну роботу з пошуку інших жертв голосового фішингу в інших країнах Європейського Союзу [12].

Висновок. Євроюст є агенцією Європейського Союзу, яка відіграє важливу роль у покращенні та прискоренні координації розслідування тяжких злочинів, що включають у себе: шахрайство, організовану злочинність, корупцію та кіберзлочинність. Євроюст допомагає в координації правоохоронних органів, а також за необхідністю створює спільні слідчі групи, забезпечує адміністративні, методичні інструменти та фінансові ресурси і залучає до співпраці інші європейські структури та агенції, такі як: Європол, Європейським бюро боротьби зі шахрайством (OLAF), Європейську інформаційну мережу, Службу боротьби зі злочинністю у сфері високих технологій (MOI), Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю Європолу (Europol's European Cybercrime Centre) та інші.

Високий рівень транскордонного шахрайства та євроінтеграційний вектор розвитку України викликає необхідність запроваджувати ефективну та тісну співпрацю з Євроюстом для притягнення до відповідальності шахраїв та припинення дії шахрайських схем. Співробітництво України та Євроюсту регулюється Угодою про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції, яка була укладена 27.06.2016 року та ратифікована Верховною Радою України 08.02.2017 року. Завдяки співробітництву України та Євроюсту були розкриті транскордонні шахрайські схеми, що відносяться до інтернет-шахрайства, фішингових схем і кіберзлочинів, що є підтвердженням ефективного співробітництва, посилення правоохоронних можливостей і поступової євроінтеграції України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Монаєнко А.О. Адміністративно-правовий статус Європолу та Євроюсту у сфері протидії деяким видам правопорушень в ЄС. *New Ukrainian Law*. 2023. № 2. С. 51–53 URL: <https://doi.org/10.51989/nul.2023.2.6> (дата звернення: 14.10.2024).
2. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2018/1727 від 14 листопада 2018 року про Агентство Європейського Союзу з питань співпраці у сфері <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/reglament-es-20181727.pdf> (дата звернення: 14.10.2024).
3. Устименко, О. С. Співробітництво України з Європолем та Євроюстом. *Сучасний рух науки: тези доп. III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Дніпро, 1–2 жовт. 2018 р.). Дніпро, 2018. ст. 648–652 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/333965095.pdf> (дата звернення: 14.10.2024).
4. Про ратифікацію Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції : Закон України від 08.02.2017 № 1839-VIII / Верховна Рада URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1839-19#n5> (дата звернення: 19.10.2024).
5. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції : Угода № 984_024-16, ратифікована від 08.02.2017, підстава – № 1839-VIII. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16#Text (дата звернення: 18.10.2024).
6. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Документ № 994_518, ратифікація від 01.06.2011, підстава – № 3449-VI. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_518#Text (дата звернення: 25.11.2024).
7. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII / Верховна Рада URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 19.10.2024).
8. Красноборова М. Організаційно-правові можливості залучення Євроюсту для сприяння діяльності спільних слідчих груп в Україні. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 2. С. 217. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.37> (дата звернення: 15.10.2024).
9. Fraudulent German online investment platform taken down. *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation*. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/news/fraudulent-german-online-investment-platform-taken-down> (дата звернення: 07.11.2024).
10. Takedown of infrastructure of call centres involved in online investment fraud responsible for losses of at least EUR 20 million. *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation*. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/news/take-down-infrastructure-call-centres-involved-online-investment-fraud-responsible-losses> (дата звернення: 29.10.2024).
11. Eurojust supports crackdown on criminal network dealing with money laundering and fraud. *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation*. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/news/eurojust-supports-crackdown-criminal-network-dealing-money-laundering-and-fraud> (дата звернення: 28.10.2024).
12. Europol and Eurojust support Czech and Ukrainian police in taking down multi-million euro voice phishing gang. *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation*. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/news/europol-and-eurojust-support-czech-and-ukrainian-police-taking-down-voice-phishing-gang> (дата звернення: 06.11.2024).